श्रीगणेशायनमः श्रीरामायरुद्रायनमः श्रीमन्मंगलमूर्तिमार्तिशमनंनत्वाविदित्वाततः शब्दब्रह्ममनोरमं
सुगणकोज्ञानाधिराजात्मकः यद्ग्रंथाध्ययनेविनेयनिवहोप्यार्यतामन्वगात्तोहंसूर्यकविर्विलोमरचनाकाव्यं
करोम्यद्भुतं १ छंदोहारणमुक्तमक्रमविधोसाकांक्षतातस्वेदप्यारंभाच्चरितक्रमोपिसुतरामेतन्नयंदुर्गमं एवंस
त्यपिमन्मतिःक्रियदपिप्रागल्भ्यमालंबतेतत्सर्वंगुणिनःक्षमंतुयदहोयूयंश्रमज्ञाःस्वयं २ कदाविदपिसंतरेत्क
तिपरानरानीरधिंकदाविदपिधावतिप्रखरधामधाराध्वनि ऋतेप्यतिविशारदाप्रचुरशारदानुग्रहंविलोमक
वितासुकविधीरधीरभवेत् ३ भागीरथीरामकथातिरम्याकालिंदिकारुद्रकथामनोज्ञा सरस्वतीसूर्यकवेस्तु
तीयास्नातुप्रयागेत्रमतिःकवीनां ४ समाक्षराद्विर्विषमाक्षरादुद्वेधाभवेद्व्यस्तकवित्वसीमा समानभिन्नाथते
याद्विधाद्याभिन्नाक्षरार्थोत्रभवेद्द्वितीया ५ अथकवितपरिभाषापिंगलादोकथिता अध्याहारोयत्तदोर्वा
क्रियायाःपादायंतेवाविसर्गोविसर्गः कुत्राप्युत्यालक्षणाव्यंजनावा विद्यादेतांचित्रकाव्यानुपूर्वी नैकाक्षर १

निघंटोक्तिर्नाप्रसिद्धाभिधानकं नैवव्याकरणक्लृप्तंद्राक्षापाकोत्रकेवलं अथयथोःकर्थात्रसंगस्तावेवेष्टदेवतात्वेनप्रणमति
तमिति तंभूसुतामुक्तिंवंदे भूसुतायाःमुक्तिर्यस्मात्सतथा रावणरक्षितायाःसीतायाःमुक्तिर्मोक्षणंयस्मात्तंराघवंवंदे
नमस्कारोमीत्यर्थः किंभूतं उदारहासंउदारोगंभीरः हासोयस्यासोतथा उद्धरानिमित्तेचपिप्राप्तेषु अनुद्विग्नमित्यर्थः पुनःकिं
भव्यभवंभव्यःपवित्रोभवोवतारोयस्यासोतथा अथतंकं यतोदयाश्रीर्भवभूत ×पुंसवनिर्थे ×२ दयाभूतरुपाश्रीश्चयो

तंभूसुतामुक्तिमुदारहासंवंदेयतोभव्यभवंदयाश्रीः श्रीयादवंभव्यभतोयदेवंसंहारदामुक्तिंसुतासुभूतं १

भातयोर्निर्दीनमित्यर्थः अथातःरुद्रपक्षेतु श्रीयादवंवंदे किं भव्यभतोयदेवं भव्याभादीप्तिर्यस्यासोसूर्यः तथातो
यद्वाहनचंद्रः जलात्मकत्वात् तयोर्द्युतिनाद्वेःसूर्यचंद्रयोरपिप्रकाशकइत्यर्थः तदुक्तं यदादित्यगतंतेजोजगद्भासय
तेखिलं यच्चंद्रमसिइत्यादि किंयादवं संहारदामुक्तिं संहारंददातीतिसंहारदा संहारोनर्यस्तंददातितथाविधाभूतना
तस्याःमुक्तिर्मोक्षणंतामोक्षायस्मात्सतथातंपुनःकिं उतप्रत्युतअसुभृतंप्राणभृतंसर्वत्रप्राणरूपेणअवस्थितमित्यर्थः
अथवाप्राणानजीवनंतद्रूपंचैतन्यस्वरूपं तदुक्तं अहमात्माऽऽकेशइत्यादिभूतनायमुक्तिस्तुअंबयामितेनसयमभरत्नाभूदित्यर्थः १

ननुदेहवतोपिरामादेःकथंअतर्यामित्वमित्याशंक्यतुल्याक्षरयेंद्रवज्रयाह चिरंविरंचिरिति रामरुद्रयोटीका चिरमिति विरंचिर्ब्रह्मादिपरार्धावसानंयावत्सर्वभूतापेक्षयाचिरंतिष्ठतिप्रथमा परंतुआब्रह्मभुवनालोकाःपुनरावर्तिनोर्जुनइतिश्रवणान्नचिरंविरंचिरितिज्ञायतेतस्यायुषःपरिमितत्वात् अस्यसाकारतासत्यसतारकाःस्तिसेतितच्छेदेनरामस्यसाकारतासासत्यसतारकातारकेणसहवर्तमानासतारकास

चिरंविरंचिर्नचिरंविरंचिःसाकारतासत्यसतारकासा साकारतासत्यसतारकासाचिरंविरंचिर्नचिरं विरंचिः २॥

त्यासतीसतारकासत्यमबाधितविज्ञानमयंतारकंब्रह्मतद्रूपेत्यर्थः ७ अथरुद्रपक्षेतु सासाकारतास त्यसतारकाऽस्ति यारुद्ररूपिणीसाकारतासासतीसर्वदिवर्तमानानित्येत्यर्थः किंभूता असतारकातारकाभिःसहवर्तमानंव्योमतन्वीविद्यतेयस्याःसाअसतारकाव्योमापियस्यांलीयतेइतिःपरंनित्यत्वंकिंवर्णनीयमित्यर्थः चिरंविरंचिरित्यादिपूर्ववत् तथाऽवरुद्रपक्षेयोज्या २ श्रीः ७ २

अथरामरुद्राभ्यांयोमायामवष्टभ्यसाकारतासीरुतातस्याःस्वरूपंसमाक्षरयाथोद्वतयारु असति सत्यसीमता असतिभुक्तिकारजतवदसत्यप्रपंचेसत्यसीमतासत्यत्वमार्यादा तामसीतिमायेति अथास्याअसत्यत्वंकार्यभूयत इत्यारु मायययेति मायायाःकृत्वा मालक्ष्मीः अयमानविद्यतेयमोनियमोयस्यांसातथायोग्ये अयोग्येवाकुत्रस्थ तव्यंकियत्कालंस्थातव्यमितिक्षणभंगुरायाः लक्ष्म्याः नियमोनास्ति उन्नरलक्षणबाधलक्षणात् भ्रमरूप दर्शना

तामसीत्यसतिसत्यसीमतामाययाक्षमसमक्षयायमा मायययाक्षमसमक्षयायमातामसीत्यसतिसत्यसीमता ३

त्यर्थः किं० ययाऽक्षमसमक्षया ३ अथाक्षमंसमक्षंयस्याःसातथातस्याःमायायाःस्वरूपेविचार्यमाणेसमक्षत्वं नप्राप्नोति त्रेक्षणेनैवपश्यतीत्युक्तत्वात् यतःपरंज्ञानरूपामायानत्वज्ञानरूपासाकथंब्रह्मसमंनायाति यतो ज्ञानमज्ञानस्यवघातकमित्यर्थः एवमुभयेथाविषममिति समाक्षरपदद्वयं ३ श्रीगजाननप्रसन्न ॥ ७॥

Digitized with financial assistance from the Government of Maharashtra on 11 June, 2017

रा॰ रुद्रका॰ एवमविद्यास्वरूपंनिरूप्येदानीविद्यारूपंषष्ठमक्षरयाशालंक्याह कातापेति अत्रत्रिविधसंसारतापघ्नीकाःस्तीतिवि
चार्यमाणेत्रेधाविद्यास्ति त्रिःप्रकारात्रिधाऋग्यजुःसामात्मिका नतुकाऽविद्याशब्दव्यपदेश्यं विद्यावाविद्यावयस्तद्व
२ शंका दोभयंसदित्याद्युक्तत्वात्तदर्थं किंविधातारकाधा तारकब्रह्मस्त्रीरामाख्यं आद्यंश्रेष्ठत्वात्तनिरूपणीयत्वेनप्राप्तयस्याः
सातथा उपनिषद्विद्यात्मिकेत्यर्थः पुनःकिंभू विषयाविगतंपापंमज्ञानंयथास्यात्तथा अथतस्याःपापोपशमकत्वेद
ष्टांतमाह नीरुरुत्यमिति नितरांवासायस्मिन्नीतलछायाद्युपस्तृतरूढेनस्मिन्नुष्णाकृत्यंसंतापभवननास्ति। तद्वद्दा

कातापघ्नीतारकाद्याविषापात्रेधाविद्यानीरुरुत्यंनिवासेसवानित्यंरुरुक्षोद्याविधात्रेपापाविद्याकारताघ्नीपताका ४

र्थपरिशीलनेनत्रिविधतापोन्मूलनमित्यर्थः अध्यात्मिकाऽधिदैविकाःधिभौतिकलक्षणंतापत्रयंतन्नाशकमित्यर्थः रुरुक्षतु
अथरुरुक्षभक्तिसदृक्षतवविद्याअज्ञाननाशकत्वीत्याह विधात्रेऽनुष्ठात्रेअर्जुनायब्रह्मणेवा रुरुक्षोद्यानित्यंसेवापापावि
द्याकारताघ्नीभवति रुरुक्षोनोद्यात्रेर्यमाणा नित्यंसेवा अनन्यभक्तिः सापापदुःखतन्मूलमविद्याकारंज्ञानतदुभयमपि
नाशयति तदुक्तंभगवद्गीतासु भक्त्यात्वनन्यया शक्यहमेवविधोऽर्जुन ज्ञातुद्रष्टुंचतत्त्वेनप्रवेष्टुंचपरंतपेति अनन्यभक्तिरे
वरुरुक्षोरसाक्षात्कारनिमित्यमितिदृष्टांतमाह किंसेवापताकोपताकवपताकायथागरुडाकिंताहरुरुक्षोर्ध्वजपताकादृष्टमात्रेरुरुक्षोरागते

अथप्रथमंमायापरमात्मसमक्षंस्थातुंनशक्नोतीतिस्वरूपानुसंधानेनमायायास्तिरस्कारइत्युक्तं नचात्मज्ञानमहो
नायासःश्रीरामसेवयातुविद्याप्राप्तिस्तयातत्कालमेवाज्ञाननिरासइतिसमाक्षरयंद्रवज्रयाह स्यादिंद्रवज्रायदि
तोजगौगः श्रीरामेति वाइत्यथवासपुमान्धीरःयेनब्रह्मनिष्ठंश्रीरामतःमध्यं अतोदिः श्रीरामतोनिमित्तभूतात्मध्यं
मध्येअवभासमानंप्रपंचाख्यं अतोदनाद्यितंसएवधीरइत्यर्थः किंभूताच्छ्रीरामतः वरयवतीवरात्वज्ञानेनुसमर्थं वरयं

श्रीरामतोमध्यमतोदियेनधीरानशंवरयवतीवराद्वा द्वारावतीवरयवरंनिरोधीनयेतिमध्यमतामराश्रीः ५ श्रीः

रूपंतद्वतीजानकीतस्याःवरात् रुरुक्षपक्षेतु निरोधीपुमान्मध्यंविदविद्ग्रंथिस्वरूपंमनःइतःप्रपंचात्द्वारावतीवरय
वरंनयेत् योगनवराख्येणवाविज्ञानिरुध्यश्रीरुरुक्षएवएवंवरंनयेदित्यर्थः तेनकिंभवतीत्याह अतःअस्मादुपायात्
श्रीःमोक्षलक्ष्मीःअमरात्मिकाभवति अन्यथानिरोधवानपिविघ्नैरभिभूयतइत्यर्थः उक्तंच तथानेतमाधव
नावकाःक्वचिद्भ्रश्यतिमार्गादिइत्यादि इयंरामरुरुक्षयोःक्रमेणटीकावर्तते ५ श्रीः रामरुरुक्षा प्राप्तो ५

तत्र विश्वामित्रः स्वयज्ञसंरक्षणार्थं रामयाचितुं दशरथं प्रत्याह इति विषमाक्षरयारथोद्धतयाह यः क्षत्रव्रती द्विजनयस्वकोशिकेऽददात् क्षत्रपुत्रेषु भूतपुत्रव्रतमभीप्सितपूरणायेन तथाविधो दशरथः द्वयोः तनययोः समाहारो द्वितनयं तद्वस्तुधनं कौशिकविश्वामित्रेदत्तवान् ननु प्राणादपि प्रियं पुत्रं विश्वामित्रार्थं किं न निर्बन्धेन दत्तवान् नेत्याशंक्याह किंभूते त्रि विश्वामित्रे तपसि त्रिः प्रकारं त्रिगुणा सकृत् दत्तसाक्षोभसमर्थं नपोयस्य सः तथा तस्मिन् किंभूते द्वितनयस्य आतुरः पत्त्रवि येगादित्यर्थः रुरुरक्षस्तु श्रीभुकः परिक्षिते प्रतिवक्ष्यमाणरुरुकथोद्दाम मनुवदति भो आस्वयन आसमन्तात् सुष्ठु अयनगतिः परमायागतिः यस्य तथाविधः परिक्षितनद्विजनयस्य आतुरं रंतुमास्वयनतद्विदार्य तीव्ररक्षसि पतत्रिकौशिको पतत्रीपक्षीव

कौशिकेन्वितपसि क्षत्रव्रतीयादशाद्विजनयस्वमातुरं रंतुमास्वयनतद्विदार्य तीव्ररक्षसि पतत्रिकौशिको द्वलं
द्वि बाधरोरुत्रयलंबनासत्वयायाद्विक्षरमागताज्ञा ज्ञातागमारक्षद्विया द्विया त्वसेनाबलं यत्र रुरोधवालं ७ कासुरः
केशीदयरूपोदैत्यस्तयोः कुः पार्थिवशरीरं तस्मिन् नादयोस्ति आसमंतादया रुपायस्यतथापूतनाबकेशिशरीराणि रूपयेद्
जनारयदित्यर्थः किंकर्तुरंतुं क्रीडाकर्तुं क्रीडालंबनेत्यर्थः ६ अथविश्वामित्रेण सरामप्रस्तिमाकर्ण्य राक्षसास्ताटकाप्रप
माभासुरित्याद्यो लंबाधरोरु त्वक्षयाद्यो अधरश्चरुश्चअधरोरुलंबेअधरोरुलंबयस्याः सालंबाधरोरुस्तस्याः संबोध
नतथा किंभूतं त्रयलंबासित्रयलंबे कत्रयलंबनासायस्यासातथाविधं तत्क्षरनाद्यायोग्यमानुषदरारामयाद्यो अदीक्षतिद्रुस्तिः
किंभूतालआगतासौआगनाप्राप्ताज्ञारावणाज्ञायया तथा रुरुरगाकुलस्थितमाकर्ण्यकसः पूतनामाराक्षयति त्वत्त्रयद्यो ष्ठ
पुरुषार्थरक्षनत्रकुत्रेत्याद्यो यत्रसेनाबलंरुरोधइनस्वामिनादनसख्वतमानायशूरादा

अथताटकायाः समसूर्यनखापिसमागतेत्याद्यो तयासाकंनित्यगमाभूत् नित्यंगछतीतिनित्यगमापर्यटनासक्ताभूदित्यर्थः अ
नुन्नयमानुकारानुन्नः नेप्रेरितः अनुन्नः स्वतःप्रवृत्तः एवंविधोयोयमः कृतांतस्तद्वदनुकारोयस्यासौ निःरूपेत्यर्थः किंभूता
धवाशा धवविषयिणीआशायस्याः सा तथारामंभर्तारंअपेक्षमाणा रामः शावाधमाज्ञत्यकालेनिनाय शावप्रियाः शावाः के
ट्यादारक्तधमावालधातिनीआगत्यगोकुलंप्राप्यस्वग्रासकंकालेरुरुनिनाय प्राप्तवती ननुराक्षसीगोकुलंकथंगतातत्रयेः कि
पूर्वनिषेधितत्वाद्यद्यतः राकापौर्णमितयोःनुमीयेत साप्रथमंराकावदतिसुंदररूपंधृतवती तद्दाक्षिण्येनकेनापि गृहांतर्गमनेनाः
लंकायनानित्यगमाधवाशासाकंतयानुन्नयमानुकारा राकानुमायन्ननुयातकंसाशावाधमागत्यानिनायकालं ८ गाधि
जाधरवैरायतेनीतारक्षसामताः तामसाक्षरतातीतेयेरावेरध्वजाधिगाः ९ — क्षिप्ता नन्विनिधारणेयातकंसायातो
नूरितःकंसोयस्यासातथापुनः कंसेननष्टशरुरुस्यस्तासनीविपन्नेत्यर्थः ६ अथविश्वामित्रस्यआगतव्यवस्थमनुवद गा
धिजाविश्वामित्रस्तस्याधरोयागस्तत्रवरंयेषांतेवरदूषणादयस्तेअतीताः रामेणतेहताः दक्षादिप्रपंचमतिक्रम्यगताइत्यर्थः किंभूताः
रक्षसारावणनरुत्वामताः स्वसमाननंप्रासद्यः पूतनाबधमाकर्ण्यकंसेनान्येबकतृणावर्ताद्याः प्रेषिताइत्याद्यो नामसारक्षतातीते
रुरुरसंति येरावेः प्रेषिताः दैत्याः तेअध्वजाधिगाः आसन् नामसाः दकारेणसंमतादुत्पन्नायाक्षरनाप्रपंचात्मकतातोव्यती
तपरब्रह्मरूपेरुरुरसंति येदैत्याः तवेः कसनिदेशाद्वैरागतास्तेअध्वजाधिगाः गोकुलमार्गयानेजानायः आधिः मानसीवथा
नांगछंतः प्राप्ताः अद्यागोकुलेगत्वाप्रपंचानंतिरुरुआस्माभिः किंकर्तव्यंपूतनाबधेनेतिपर्याकुलविनाआसन्नित्यर्थः ९

अथमुनिभिःकेवलंरामार्पणबुध्याकृतस्ययागस्यप्रशंसामाह देवरघुनाथेदयाकृपाप्रीतिःतावदेवसंभवतियागेअवा
सनायागेक्रियमाणेअवासनास्वर्गादिभोगप्राप्तयइच्छाराहित्यंतस्मात्कृताराहित्यनयोयागःसरामप्रीत्यभवतीत्यर्थः।
कृत्परब्रह्मरूपतामवधारयंतीदेत्याःपुनःपरामर्शंचिकीर्षुरित्याह यादवदेवताकृष्णमूर्तिर्वेदोपनिषद्भागेगयागातुनि
रूपयितुंयोग्या नतुसाक्षात्कारंकर्तुं अथवाऽन्येननिरूपयितुंनशक्यतइत्याह नासवादितिअसुसंबंधिआसुरंप्राणा

तावद्देवदयादेवयागेयावद्वासना नासवादवयागेयावेदद्यदेवता १० श्रीगजाननप्रसन्न ७

त्मकंशरीरं अवेत्युपसर्गःअलक्षणद्योतकःतथाचालक्षणान्मनुष्यदेहात्सकाशान्नातिनिरूपयितुंशक्यते॥
एवंन्यथंतस्यनिरूपणासंभवेतस्यदृननमस्माभिरसंभावितमित्यर्थः वस्तुतस्तुआसवात् आसवादितिमद हेरंब
जननवस्तुमात्रोपलक्षणंतस्मान्न व्यवधानज्ञेयातन्निमित्तमासवाद्ज्ञेयेत्यर्थः अवयति अवयायतइत्य ५
वया अतोनुपसर्गकइतिकःपश्चादपूअपूर्वकोयातिरितिश्चज्ञापनार्थः १० ७ ७ श्रीः

अथस्वयंवरदर्शनार्थंकोशिकेनसहजनकपुरंप्रतिगतोरामस्तत्रकिंकृतवानित्याह अथश्रुतः अनेनरामेणसभासुशिला
शैःराजभिःसहचापंभग्नंकेवलंचापंभग्नंराजानोभग्नाःभग्नमनोरथाःकृतावीर्यइत्यर्थः किंभूतेनअननकीनाशतानुरु
षा कीनाशस्यभावःकीनाशता यमरूपतातया अनहोभिनिवेशोरावणस्यरुषाकोपेनप्राक्तनवैरबंधनिमित्तेन
अथवापूर्वंधनुरुद्धृत्यप्रक्षेपणंधनुर्बोधःपतितःपरंतुनरुद्धृतिरुषाकोपनेत्यर्थः कल्पक्षे गोवर्धनाद्धरणं

सभास्थेभग्नमनेनचापंकीनाशतानुरुषाशिलाशैः शैलाशिषारुद्धनताशनाकीपंचाननेभग्नभयेस्वभासः११

शैलाद्यवंप्राप्तइत्यादु पंचाननेनरसिंहेकरस्वभावःस्वप्नपोतोद्भयभयेनिःशंकयायागंकारयितुंप्रवृत्तेसति शैलाशिषा
रुद्धनताशःनाकीदृष्टःशैलस्यगोवर्द्धनस्याशिषाअभीष्टपूरणेनरुद्धादावंप्रापिताअतएवनताभग्नाहविर्यहणेलायस्यतथा
विधोनाकीस्वर्गोधिपोइंद्रोभूदित्यर्थः११ कृतरः योगोवर्द्धनभूधरंकरधृतलीलावुजात्मायितंकृत्वासप्तदिनानिनाच
रुदपाद्गोपांश्चघोरापदः यश्चक्रेनिजशासनेहरिविरिंच्यारखंडलादीन्सुरानुद्दंडानपिसोवताज्जगदिदंगोपाकुराजो
हरिरितिदत्तमस्तकभागवतात् ११ ७

अथस्वयंवरार्थमागतानांराज्ञामवज्ञांवर्णयन्नाह यांअक्षरभामसीतांलोकेकोपिनवेद अक्षरमच्युतंभामसेभाग्यंयस्याःसा अक्षरभाम्नीसाचासौसीताचतांनजानातीत्यर्थः पःअविवादविधुजितेतारकाका विधुनारामचंद्रेणजितंविधुजितेतस्मिन्विधु जितेअविवादसर्वसंमतेसति कातारकातारकात्वंप्राप्नोतीत्यर्थः तारकासंबंधस्तुचंद्रविन्यान्यसदनभवति प्रकृतिरामचंद्रेण सहसतिवतारकात्वंप्राप्तुमर्हतिनान्येनत्यर्थः रामः गोकुलापरिक्षुभ्यद्यस्यनकिंचिच्चलतीत्याह सीन्तोभारः सीमभारः सीमागिरि मर्यादातस्याःभारक्षमश्चासौयादवश्चतेनरक्ष्यावितंगोकुलंजिष्णोरिंद्रस्यनिष्ठावर्षणाद्विकारताकानकापीत्यर्थः १२ नवद्दयामसरभामसीताकातारकाविधुजितेविवादे देवाजितेजिष्णुविकारताकांतासीमभारक्षमयादवेन १२ तीव्रगोरन्वयत्रार्थी यांवेदहीमनसोमतः तमसोनमहीदेवयांत्रायोन्वरगोव्रती १३ अथधनुषिभूयेसतिजानक्यारामोवृतइत्याह तीव्रागा वःकिरणाःयस्य एवंविधस्यतेजोगोःसूर्यस्यअन्वयंवंशंत्रायंतेतेअन्वयत्राःसूर्यवंशाभिमानरक्षकाःदीर्घोदयःतेषार्थः पा श्रेष्ठःसूर्यवंशालंकरणंरामःवेदहीमनसोमतःजानक्यामनःपूर्वकंवृतः नतुधनुःपणबंधनेत्यर्थः रामपक्षस्तुजानः ब्रह्मसत्रंप्रतिगतःकुशस्तेनमानितइत्याह अत्रायन्नवरगोव्रतीकुशः अत्रब्रह्मसत्रे अयन्त्रायः वराःभाग्यशालिन्यो गावः एवंव्रतंपरिपालितत्वेनोपस्थितंयस्यासौगोव्रतीकुशः तमसोऽज्ञानान्नमानितइत्यध्याहारः १३ श्रीः

अथजानक्याःपारमार्थिकंस्वरूपंवर्णयन्नाह साधारामावतारआधारेणविष्णुनासह मालक्ष्मीःअवतारंचक्रे साक्षा यापद्मसदनंवेद पद्मंवसतिसदनंआधिवासस्थलं वेदज्ञातवती अनेनलक्ष्म्याःपूर्णावतारइतिसूचितं अथवापद्मं विष्णोश्चरणकमलंतदेवसदनंविश्रामस्थलं वेदजानाति अथकापिबालापिकानंदप्रतिरोधायाःपेक्षान्यंवदति भोसद्मपद्म हाधीशनंदसतिज्ञानेनविदितेतातितस्मिंश्चितं तवयादवेसंवरूपरामभ्रतामदनरूपताइत्यवसमाचारोस्ति अनेनरुक्मस्य यःसंबंधिनीवर्णितोभवति १४ अथकुरुरामागमपरिमप्रतापवर्णयन्नाह रूपोत्सवःश्वेतोदनेनअरोधीनृपस्य

वेदयापद्मसदनंसाधारावतताराम। मारतातवराधासानंदसद्मपयादवे १५ श्वेतोदनेनेरो
धीयादवेपुनृपोत्सवः वत्सपोन्मेषुवेदयाधीरोऽनेनहतोऽवशेः १५ इत्यलंश्रीः

आगतस्यदत्तरथस्यासंवायस्मात्सनृपोत्सवोरामः शिवस्यपक्षपातीतिशंवःपरशुरामःतस्माच्छंवतःदनेनकोपाविर्भावेपिभ रोधीनरोधंप्राप्तवान् अकुंठितशक्तिरासीदित्यर्थः विमानस्थितपुरंवेपुपश्यत्सुसत्सु अथरुक्मस्वरूपंधेनुकबंधंचाह यःवेदस्मिं वेदप्रतिपादितोस्मिन्सनृपवत्सपोभूत् अनेनवत्सपेनरुक्मेनधीरोधेनुकःअवशःसन्बलजातीयैःअन्यैःसह

राम. रुद्र ७

अथपरशुरामः रामंप्रतिसक्रोधंवदति नगोपगेति भोक्षरनश्वरत्वंमेपिनाकेनगोपगः असि अयपितयाजीर्णधनुर्मयंत्
थापिमदानीतेधनुषिनगस्यपर्वतस्योपसमीपेगच्छतीतिनगोपगः पाषाणस्तनुल्योसि मदीयधनुषोतियुरुलेननिश्चेष्टो
भवसीत्यर्थः एवमेतादृशोलघिष्ठजनैकयत्नन्यादानरुतंतद्व्ययुक्तमित्याह धर्मधनेनकन्यालक्षणेनअजनेयदानसंअ
नायः अजनोऽदानपात्रंएवंअदानपात्रत्वियद्दानकृतंअनायः नयोनीतिस्तत्संबंधीनायः ननायोऽनायोऽनीतिरित्यर्थः ३
त्वंधर्दृष्टोरुरस्तोति भोरुरत्वं नंदानेन। नाऽसिनंदएवआननप्रमुखोयस्मिन्नापुरुषः परमात्माऽसि बलकत्वात् अतएव

नगोपगोसिक्षरमेपिनाकेनायोजनेधर्मधनेनदानं नंदाननेधर्मधनेजयोनाकेनापिमरक्षसिगोपगोनः १६ ४
ततानदामप्रमदापदायनेमेरुच्चामस्त्वनसुंदराक्षी क्षीरादसुंनस्त्वमस्वारुमनेयदापदामप्रमदानतातः १७ ४ ७

वृधनंजन्मांतरीयधर्मेराजितंतस्मिन्नः अस्माकंजयोपित्वमेवापि भोरुरत्वंगोपेः सहगच्छतीतिगोपगः सन्मेवत्सान्रक्षसि १६
अथरामंराज्याधिकारिणंदृष्ट्वाकैकेयीसपत्नभावंदर्शयतीत्याह ततानेति अमस्वनाऽपरिपक्वत्वनातथापिभासुंदरादीक्षीकैकेयीपदाय।
राज्यप्राप्तयेदामनिर्बंधकारिणंततानविस्तारयामास स्वपुत्रायराज्यंदेयमितिदशरथापनिर्बंधंचकारेत्यर्थः अमस्वनेतिपदेननदमात्म
रुत्वमितिसूचितं अथकथं ऽदामततानेत्याह इमस्वान इमेरामादयः रुच्यादीस्यापदयोग्याः नभवंति अथतस्याःकिललोकि
कंनास्तीत्याह प्रमदाप्रकृष्टोमदोगर्वयस्यासातथा अथकदाचिद्रुरुदेनदधिभांडेभग्नेदुग्धनाशेजातियशोदायाःअतिश्रमो

भूदित्याह प्रमदायशोदाक्षीरात्सकाशात् प्राणंस्वकीयंनेमेयथाक्षीरिममतातथाप्राणेनाभूदित्यर्थः अथरुरबंधना
र्थं यद्दामआप प्रापत् आचारुकार्यक्षमेनभवतीतिमेन अतःदामपुरणहेतोः नतानस्त्रापरिश्रांताभूदित्यर्थः १७ ४
अथवनवासार्थंरामेप्रस्थितेसति अहिल्योद्धरणप्रसंगाह मत्तसुत्रामा तांइतःकाममोदितः सुत्रामाइंद्रः तांप्रतिसिंहाअहि
ल्यांप्रतिइतःगतःप्राप्तःतथाएषःसुत्रामाइंद्रःशापाद्गानतांइतः गोत्तमकृतात्शापात् विगोतांसदस्वभूगत्वादि न
लक्षणंइतेःप्राप्तः पूर्वश्लोकेयशोदयाकृष्णस्यामाबद्धइतिनिरूपितं तत्रयमलार्जुनोन्मूलनप्रसंगाह तांव्यवर्णअनुभ्

तामितोमत्तसुत्रामाशापादेषविगानतां तांनगांविदेपात्रामात्रासुत्तम्तोमिता १८ श्रीगजाननप्रसन्न ४

यनगाविषेरुरुरसतियशोदामात्रासुअपाशाऽउत्तमतःमिताअमृतं नगश्छतःतोनगोस्थावरोवृक्षोयमलार्जुनौतान्यौ
अविषंअमृतं तत्प्रदेरुरुरसतियशोदामात्रासुदधिदुग्धादिविषयेषु अनिर्बंधासतीऽउत्तमतः अलौकिककर्मक
र्तुः कृष्णात्मिता समर्यादाअभूत् १८ श्रीगजाननमस्तुस्ते श्रीपरमेश्वरार्पणमस्तु हरिर्ॐतत्सत्

Digitized with financial assistance from the
Government of Maharashtra
on 11 June, 2017

अथसूर्पनखायाःप्राप्तायाः नासिकानिकृंतनंकृतमितिशालिनीछंदसाह सूर्पनखेतावत्नासावद्यापत्रपाआसीत् नासा
नासिकातस्याःअवद्यंविगानंछंदलक्षणंतत्रअपत्रपानिर्लज्जाआसीत् अथतदानींलक्ष्मणस्तु आज्ञाविनोदीआज्ञयारामो
ज्ञयाविनोदोयस्यास्तीतिआज्ञाविनोदीतथाधीरः शांतःश्रीरामस्तुत्यासूर्पनखाकृतयाउपालंभनाविगीत्याअकीर्तिख्यापनेन

नासावद्यापत्रपाज्ञाविनोदीधीरोनुयासस्मितायाविगीसा त्यागीविद्यातास्मिसत्यानुरोधीदिनोक्षिज्ञापत्रपद्यावसामा १९

ना स्मितः स्मितेनहासेनसहवर्तमानारदशापादुन्मोचिताभ्यांकुबेरपुत्राभ्यांस्तुतःकुहरस्तोप्रतिरूपमाह देवयमलार्जु
नौअहंविघातःज्ञानतःत्यागीज्ञानप्रदःअस्मि तथासत्यानुरोधीसत्यंपरंब्रह्मतत्रअनुरोधोआसक्तिर्यस्यसतथासतथालो
कस्तुदीनःविषयसुखासक्तःअस्ति अविज्ञाअविद्यातुपात्रपद्यावसानापात्रंभूक्लिन्नस्यपद्यापद्धतिःज्ञानमार्गनिष्ठत्वं
नैवावसानंनाशोयस्यासातथोक्तएवंसतिशापनिर्मुक्तिःकियतीत्यर्थः १९ ३१